

YASHIL IQTISODIYOT VA ISHSIZLIK MUAMMOSI: YASHIL ISH
O'RINLARINING ROLI

Ubaydullayeva O'g'iloy Dilshodjon qizi

Farg'ona davlat universiteti

Iqtisodiyot yo'nalishi 1-kurs talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada yashil iqtisodiyot konsepsiyasining ishsizlik muammosini hal qilishdagi strategik ahamiyati tahlil qilinadi. Yashil iqtisodiyot nafaqat ekologik barqarorlikni ta'minlash, balki yangi, innovatsion ish o'rinlarini yaratish orqali mehnat bozoriga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. Maqolada xalqaro tashkilotlarning (ILO[3], IRENA[4], UNEP[5]) ma'lumotlari asosida yashil ish o'rinlarining asosiy yo'nalishlari, mehnat bozoridagi transformatsiya jarayonlari va barqaror bandlik imkoniyatlari yoritilgan. Shuningdek, O'zbekistonda yashil iqtisodiyotni rivojlantirishga doir davlat strategiyalari[2] va yangi ish o'rinlarini shakllantirishdagi amaliy tashabbuslar tahlil etiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, yashil ish o'rinlarini yaratish orqali ishsizlik darajasini kamaytirish va ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash mumkin.

Kalit so'zlar: Yashil iqtisodiyot, ishsizlik, yashil ish o'rinlari, barqaror rivojlanish, qayta tiklanuvchi energiya, ekologik bandlik, mehnat bozori, innovatsion iqtisodiyot.

Kirish

Hozirgi global iqlim o'zgarishi, resurslar tanqisligi va atrof-muhitning tobora yomonlashuvi fonida an'anaviy iqtisodiy modellar o'zining zaif jihatlarini namoyon qilmoqda. Ayniqsa, mehnat bozorida ishsizlikning ortib borayotgani, aynan ekologik va ijtimoiy barqarorlikni birlashtira oladigan yangicha yondashuvlarni talab qilmoqda. Shunday yondashuvlardan biri – yashil iqtisodiyot konsepsiyasidir.

Nazariy asos

Yashil iqtisodiyot konsepsiyasi birinchi bor BMTning UNEP dasturi doirasida keng muhokama qilinib, 2008 yildan boshlab xalqaro siyosat va iqtisodiy strategiyalarning markaziga aylandi. Yashil iqtisodiyot – bu iqtisodiy o'sishni ekologik barqarorlik, ijtimoiy adolat va resurslardan samarali foydalanish bilan uyg'unlashtiradigan yondashuvdir. UNEP ta'rifiga ko'ra, yashil iqtisodiyot “inson farovonligini oshirish va ijtimoiy tenglikni mustahkamlash bilan birga, atrof-muhit xavfini sezilarli darajada kamaytiradigan va ekologik resurslardan oqilona foydalanadigan iqtisodiyotdir”.

Shuningdek, OECD ta'rifiga ko'ra, yashil iqtisodiyot resurslardan samarali foydalanishni oshirish, chiqindilarni kamaytirish va atrof-muhitga ta'sirni minimallashtirish orqali iqtisodiy o'sishni ta'minlovchi iqtisodiy faoliyatlar yig'indisidir. Bu yondashuv milliy siyosatlarda ekologik mehnat bozori transformatsiyasi, ekologik soliq islohotlari, yashil investitsiyalar va innovatsion texnologiyalarni rivojlantirish kabi yo'nalishlarni qamrab oladi. Asosiy

qism

Yashil iqtisodiyot ekologik xavfsizlikni ta'minlabgina qolmay, iqtisodiy o'sishga ham xizmat qiladi. Bu model yangi turdagi ish o'rinlarini – yashil ish o'rinlarini yaratish orqali ishsizlikka qarshi samarali kurash vositasiga aylanmoqda. Jahon mehnat tashkilotining ma'lumotlariga ko'ra, yashil iqtisodiyotga o'tish 2030 yilga qadar 24 million yangi ish o'ri yaratish imkonini beradi[3]. Shu bois, ko'plab mamlakatlar yashil siyosat va yashil bandlikni o'z milliy strategiyalarining ustuvor yo'nalishiga aylantirmoqda.

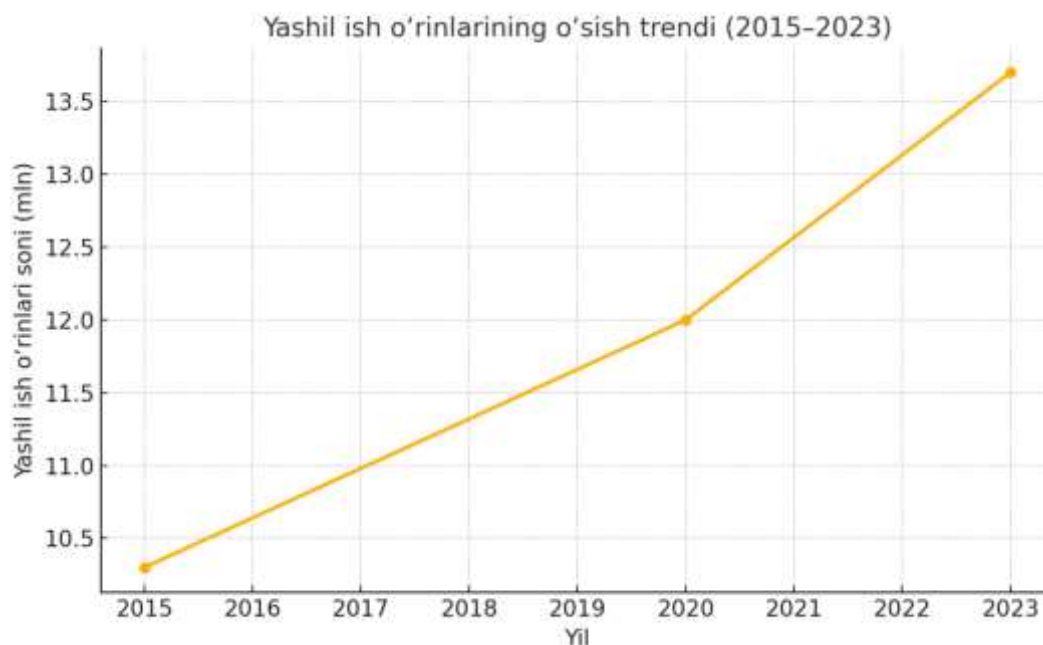
Yashil iqtisodiyotning asosiy ustunliklaridan biri – ijtimoiy himoya va barqaror bandlikni ta'minlay olishidir. Yashil ish o'rinlari an'anaviy mehnat bozorida yo'qotilgan ish o'rinlarini qoplash, yangi sohalarda mehnat faoliyatini yo'lga qo'yish va atrof-muhitni muhofaza qilish bilan birga iqtisodiy barqarorlikni kuchaytirishga xizmat qiladi.

1-jadval.

Xalqaro ko'lamda yashil ish o'rinlari dinamikasi¹⁰¹

Ko'rsatkichlar	2015	2020	2023
Yashil ish o'rinlari soni (mln)	10.3	12.0	13.7
Qayta tiklanuvchi energiya sektori	7.7	9.3	10.5
Energiya samaradorligi sektori	1.9	2.4	2.7
Ekoturizm va ekologik xizmatlar	0.7	0.8	0.9

Yashil ish o'rinlarining 2015–2023 yillardagi o'sish trendi

Ushbu statistik ma'lumotlar qayta tiklanuvchi energiya sektori eng ko'p yangi ish o'rinlari yaratgan soha ekanini ko'rsatmoqda[4].

¹⁰¹ IRENA Annual Review, ILO Green Jobs Report (2023)

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

O'zbekiston 2023-yildan boshlab "Yashil iqtisodiyotga o'tish strategiyasi"ni qabul qilgan[2]. Strategiyada quyidagi maqsadlar belgilangan:

- 2030-yilgacha energiya iste'molining 25 foizini qayta tiklanuvchi manbalar hisobidan ta'minlash;

- har yili 10 mingga yaqin yangi yashil ish o'rinlari yaratish;
- yashil startaplar uchun subsidiya va soliq imtiyozlarini joriy etish.

Navoiy, Buxoro va Qashqadaryo viloyatlarida barpo etilayotgan quyosh va shamol elektr stansiyalari minglab texnik mutaxassislar uchun bandlik yaratmoqda.

Konstitutsiyaning 47-moddasida "Har kim sog'lom atrof-muhitda yashash huquqiga ega"[1], 55-moddasida esa "tabiiy resurslar xalq mulkidir" deb belgilangan. Bu normalar yashil iqtisodiyotni joriy etishda huquqiy asos bo'lib xizmat qiladi.

Yashil ish o'rinlari qayta tiklanuvchi energetika, chiqindilarni qayta ishlash, barqaror transport, ekoturizm, suv tejovchi texnologiyalar va qishloq xo'jaligi sohalarida shakllanmoqda. Bu yo'nalishlarda texnik mutaxassislar, ekologik auditshilar, muhandislar, gidlar kabi kasblar kengaymoqda.

Yashil iqtisodiyotda mehnat bozorini rivojlantirishda reskilling va upskilling dasturlarining joriy etilishi muhimdir. Bu orqali yoshlar va ayollarni ekologik tadbirkorlik sohasiga jalb qilish, barqaror bandlikni ta'minlash mumkin.

Xulosa

Yashil iqtisodiyot nafaqat ekologik muvozanatni ta'minlaydi, balki iqtisodiy o'sish va barqaror bandlikning muhim omiliga aylanmoqda. O'zbekistonda yashil iqtisodiyot siyosatini kuchaytirish, malakali kadrlarni tayyorlash va yashil loyihalarni moliyaviy qo'llab-quvvatlash orqali ishsizlik muammosini samarali hal etish mumkin.

Tavsiyalar:

1. Yashil kasblar bo'yicha malaka oshirish kurslarini tashkil etish.
2. Ekologik startaplar uchun moliyaviy mexanizmlarni kuchaytirish.
3. Yashil iqtisodiyotni rag'batlantiruvchi soliq va subsidiyalar tizimini joriy etish.
4. Monitoring tizimi orqali yashil ish o'rinlari sonini baholash va rivojlantirish strategiyasini ishlab chiqish.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: Adolat, 2023.
2. PQ-4477-sonli Prezident qarori, 2023 yil. // Lex.uz
3. ILO. World Employment and Social Outlook 2018 – Greening with Jobs. Geneva: ILO, 2018.
4. IRENA. Renewable Energy and Jobs – Annual Review 2023. Abu Dhabi: IRENA, 2023.
5. UNEP. Green Jobs: Towards Decent Work in a Sustainable, Low-Carbon World. Geneva: UNEP/ILO, 2008.